

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИКО-ЛІТЕРАТУРНІ ПОНЯТТЯ

Література – різновид мистецтва, що відображає дійсність у художніх образах, створює нову художню реальність за законами краси; результат творчого процесу автора, зафіксований у відповідному тексті.

Головним **предметом зображення художньої літератури** є людина, її життя, думки, переживання, взаємозв'язки з природою і суспільством.

У літературі розрізняють поняття **художній образ і літературний герой**.

Художній образ - це конкретна і водночас узагальнена картина людського життя, що створена за допомогою вимислу й має естетичне значення.

Допоміжну роль відіграють:

- **образи-картини природи** (пейзажі);
- **образи-речі** (описи обстановки);
- **образи-емоції** (ліричні мотиви).

Художні засоби, які характеризують персонажів:

- дії та вчинки;
- мовна характеристика;
- авторська характеристика;
- характеристика іншими персонажами;
- портретна характеристика.

Літературний герой – це виразник художньої дії, яка розкриває зміст художнього твору.

Ліричний герой (у ліричному творі) – автор, безпосередньо присутній у ролі героя.

Прототип – конкретна історична або сучасна автору особа, яка слугувала відправним моментом для створення образу.

Тема – коло життєвих явищ, подій, відображених у творі у зв'язку із певною проблемою, що служить предметом авторського осмислення та оцінки, узагальнена основа змісту художнього твору, те, про що в цілому йдеться в ньому.

Ідея – провідна думка твору про зображені в ньому життєві явища, висвітленню ідеї підпорядковано всі картини й образи.

Мотив – це тема ліричного твору. Коли аналізують ліричні твори, то кажуть не «тема», а «мотив».

Композиція – це побудова літературного твору, тобто доцільний, з погляду автора, порядок, у якому розгортаються події, з'являються персонажі.

Одним з найважливіших компонентів композиції є **сюжет** - подія чи система подій, через які розкриваються конфлікт і характери персонажів за певних умов. В основі сюжету, завжди лежить зіткнення, суперечність – конфлікт, довкола якого й обертаються події.

Виділяють наступні **елементи традиційного сюжету**:

- **експозиція** (початкова частина твору, де автор ознайомлює читача з героями, місцем подій, обставинами тощо);
- **зав'язка** (подія чи ряд подій, що стануть причиною конфлікту);
- **розвиток подій**;
- **кульмінація** (момент найбільшого напруження (їх може бути кілька або не бути жодного));
- **розв'язка** (завершення розвитку подій).

Іноколи автор оформлює експозицію і постпозицію як окремі розділи твору, тоді їх відповідно називають **пролог** і **епілог**.

Окрім сюжету, композицію творять **позасюжетні елементи**:

- **ліричні відступи** (моменти, коли автор висловлює власне ставлення до героїв, роздуми з приводу описаних подій);
- **описи** (пейзажі, інтер'єри, екстер'єри, портрети);
- **діалоги, монологи, полілоги**, (для глибшого розкриття характеру героїв).

Отож, перебіг сюжету передбачає, що конфлікти зав'язуються, розгортаються, загострюються, досягають кульмінаційних моментів, розв'язуються. Конфлікти проектуються на проблеми, які автор порушує у творі.

Серед найбільш поширених проблем є **моральні** (добра і зла, дружби, зради, кохання, вибору тощо), **національні** (національної само ідентифікації, функціонування національної мови тощо), **соціальні** (соціальної нерівності) та ін. Сукупність проблем, порушених автором у творі становить проблематику твору.

Усі високі почуття, натхнення, душевне піднесення, викликані певною подією, явищем, ідеєю, становлять *пафос* (або настрій) *твору*. Вони продиктовані внутрішніми переконаннями і станом самого автора. У пафосі емоційна напруга й думка становлять єдине гармонійне ціле.